

LJUBOV ALEKSEJEVNA KIRILINA¹

F. L. Tuma o februarški in oktobrski revoluciji v Rusiji

Izvleček: Članek govori o nekaterih doslej še neraziskanih vidikih odnosa Slovencev do februarске in oktobrске revolucije v Rusiji leta 1917. Raziskava je bila narejena na podlagi časopisnega gradiva – spominov slovenskega narodnjaka F. L. Tume, ki so bili objavljeni v dvajsetih številkah tržaškega časopisa *Edinost* v letu 1919. Tumovi zapisi so zelo pomembni za proučevanje te teme predvsem zato, ker je bil edini slovenski intelektualec in narodnjak, ki je v Petrogradu preživel skoraj celotno obdobje 1. svetovne vojne. Bil je tudi edini Slovenec, ki mu je bila odprta pot do ruske vlade. Avtoričin namen je razkriti posebnosti slovenskega dožemanja ruske resničnosti v obdobju dveh revolucij in oceniti stopnjo objektivnosti njegovih poskusov za analizo. Ugotavlja, da čeprav je bil Tuma priča velikim dogodkom, njegovih sodb ne moremo šteti za povsem objektivne. Pri tem je objava spominov F. L. Tume nedvomno veliko prispevala k oblikovanju matrice predstav Slovencev o carski in boljševiški Rusiji.

Ključne besede: februarска in oktobrска revolucija v Rusiji, slovenski narodnjaki, Ferdinand Lev Tuma, rusko-slovenski odnosi

UDK: 94:327(47)(497.4)“191”

F.L. Tuma on the February and October Revolutions in Russia

Abstract: The article examines some still unexplored aspects of the Slovenian attitude to the February and October revolutions in

¹ Ljubov Aleksejevna Kirilina, starejša znanstvena raziskovalka na Inštitutu za slavistične študije Ruske akademije znanosti v Moskvi. E-naslov: kirilina.ljuba@rambler.ru.

the Russia of 1917. The research was carried out primarily on the basis of press materials – memoirs of the Slovenian patriot Tuma, which were published in twenty issues of a Trieste newspaper, *Edinost*, in 1919. Tuma's notes are very important sources for studying this topic, in particular because he was the only Slovenian intellectual and patriot who spent almost the entire time of the First World War, from 1914 to 1918, in Petrograd. He was also the only Slovenian who had access to the Russian government. The goal of the study is to reveal the peculiarities of the Slovenian perception of Russian reality during the two revolutions and to assess the objectivity of Tuma's attempts at analysis. The conclusion is that, although he was an eyewitness of great events, his judgments cannot be regarded as completely objective. On the other hand, the publication of Tuma's memoirs undoubtedly helped to shape a matrix of Slovenian notions about Tsarist and Bolshevik Russia.

Key words: February and October revolutions in Russia, Slovenian patriots, Ferdinand Lev Tuma, Russian-Slovenian relations

Zapiski Ferdinanda Leva Tume

Med številnimi spomini Slovencev na rusko revolucijo imajo zapiski Ferdinanda Leva Tume posebno mesto. Predvsem zato, ker je bil edini slovenski intelektualec in narodnjak, ki je preživel v Petrogradu skoraj celotno obdobje prve svetovne vojne, od leta 1914 do 1918. Druga bistvena značilnost njegovih zapiskov – v nasprotju s spomini vojnih ujetnikov, ki so pisali o svojih občutjih in osebnih izkušnjah iz Rusije – je prizadevanje za objektivno, znanstveno predstavitev dogodkov, zavračanje opisa osebnih izkušenj in njegove

dejavnosti v tem obdobju. Ker je zasedal položaj v velikem podjetju, se je verjetno bal, da bi to škodovalo njegovi poklicni karieri.

Na žalost patriotska dejavnost F. L. Tume, ki je dosegla vrhunec prav v Rusiji, doslej še ni pritegnila resne pozornosti zgodovinarjev. V dvajsetih letih 20. stoletja sta jo zelo na kratko omenila slovenski zgodovinar Dragotin Lončar in češka raziskovalka Milada Paulová (predvsem v zvezi z objavo časopisa Jugoslavija v Petrogradu)². Dušan Kermavner je o F. L. Tumi napisal poglobljeni članek v Slovenskem biografskem leksikonu.³ Jevgenij Fjodorovič Firsov – prvi od ruskih zgodovinarjev – se je dotaknil nekaj bistvenih vidikov njegove dejavnosti v Rusiji;⁴ nekatere od teh točk so zajete tudi v mojih člankih.⁵

Spomini F. L. Tume na Rusijo, kakršna je bila leta 1919, še niso bili proučeni. Članek zato poskuša vsaj delno zapolniti to vrzel in razkriti posebnosti avtorjevega dožemanja ruske resničnosti v obdobju dveh revolucij ter oceniti stopnjo objektivnosti njegovih poskusov analize.

Ferdinand Lev Tuma, nečak znanega socialdemokrata Henrika Tume, je bil rojen v Ljubljani leta 1883. Bil je zelo izobražen, saj je študiral na Visoki trgovski šoli na Dunaju, potem pa še na univerzah v Göttingenu in v Londonu (gospodarske vede in zavarovalništvo). Govoril je osem jezikov. Delal je v Trstu kot uslužbenec zavarovalnice, veliko pozornost pa je namenil tudi publicistiki in politiki. Leta 1907 je Tuma postal član Jugoslovanske socialdemokratske stranke. Spomladi leta 1914 je odšel v Rusijo kot uslužbenec danske zavarovalne družbe Salamandra. Tedaj je že bil ugleden strokovnjak.

² Lončar, 1923; Paulova, 1925.

³ Slovenski biografski leksikon.

⁴ Firsov, 2002; 2005.

⁵ Kirilina, 2012; 2014.

F. L. Tuma v Rusiji

Nedvomno je bil Tuma v predrevolucijski Rusiji najpomembnejši slovenski kulturnik, ki je Ruse seznanjal z zgodovinskim razvojem, kulturnimi dosežki in narodnimi zahtevami Slovencev in drugih južnih Slovanov. Sodeloval je v dejavnostih hrvaško-ruskega društva *Jurij Križanić*, bil je tesni sodelavec hrvaškega politika Krunislava Geruca, ki je tedaj delal kot knjižničar v knjižnici Državne Dume. Zaradi stikov s slednjim je imel Tuma razmeroma tesne povezave z vladnimi krogi carske Rusije. Kot je napisal v svojem časopisu *Jugoslavija*, je bil edini Slovenec, ki mu je bila odprta pot do ruske vlade.⁶ Jeseni leta 1916 je Tuma je postal "izvedenec" Oddelka za posebne politične zadeve na ruskem ministrstvu za zunanje zadeve. Zanimivo je, da v svojih spominih tega dejstva sploh ni omenil; samo nejasno je namignil, da je jeseni 1916 ruska vlada začela "proučevati tudi jugoslovansko vprašanje ter je zato poklicala v ministrstvo tudi nekega Slovenca kot izvedenca".⁷ Arhiv zunanje politike Ruskega imperija hrani nekaj Tumovih dopisov, namenjenih temu ministrstvu. Med njimi so *Zapiski o Trstu* iz leta 1914, v katerih Tuma poskuša prepričati rusko vlado, da je Trst slovenski. Prav tako tam najdemo *Esej slovenske politike od starih časov do vojne leta 1914, O Slovencih v Ameriki* ter druge spise.⁸ Tuma je upal, da bodo informacije, ki jih je posređoval o zgodovini in nacionalnih problemih Slovencev, vzbudile pozornost ruskih vladnih krogov ter jih zainteresirale za usodo slovenskega naroda. Razvil je zelo živahno dejavnost v prid Slovincem in Jugoslovanom, prizadeval pa si je tudi za izboljšanje položaja in obrambo narodnostnih pravic vojnih ujetnikov. Septembra 1915 je Tuma ustanovil slovensko dru-

⁶ *Jugoslavija*, 8. 10. 1916, No. 1-2, 12.

⁷ *Edinost*, 7. 8. 1919, No. 213, 2.

⁸ Arhiv vnješnjeje politiki Rossijskoj imperiji.

štvo *Jugoslavija*. V letih 1916–1917 je s svojim denarjem izdajal časopis *Jugoslavija*, uradno glasilo slovenskih izseljencev. Glasilo je imelo predvsem slovensko, pa tudi jugoslovansko-federalistično tendenco. Tuma je zagovarjal združitev vseh Slovencev v avtonomno Slovenijo kot del skupne države Jugoslavije. Za Slovence v Rusiji, posebej za vojne ujetnike, je bil ta časopis edina vez z domovino.

Leta 1918 je Tuma zapustil Rusijo, ker ga je centralna družba poklicala na svoj sedež v Kopenhagnu. Leta 1919 se je vrnil v Ljubljano. Že julija in avgusta istega leta so bili njegovi spomini z naslovom *Rusija v letih 1914–1918* objavljeni v dvajsetih številkah tržaškega časopisa *Edinost* (številke od 202–209 in 211–222). To je bila prva obsežna in poglobljena študija o dogodkih v Rusiji, ki jo je napisal Slovenec, ki je bil dogodkom priča. Uredništvo je v uvodu opozorilo, da si Slovenci niso mogli “ustvariti podobe” o dogodkih v Rusiji, “ki so povzročile vse one ogromne izpremembe”, saj so vesti prihajale iz avstrijskih in nemških virov ter niso prikazovale resnične slike. Rusija je “za nas še vedno zavita v neprozorno meglo”. Zato se je uredništvu zdelo toliko bolj pomembno pričevanje L. F. Tume – “našega” človeka, “moža svetovne naobrazbe” o delovanju vseh sil, “ki so vrgle prejo tako mogočno Rusijo v popolno pogubo”.⁹

Tuma o notranjih težavah Rusije v obdobju Velike vojne

Tuma je intenzivno razmišljal o vzrokih za katastrofo, ki je prizadela Rusijo. Med najbolj pomembne je prištel vojno in njene posledice – veliko število padlih, lakoto in vsesplošno pomanjkanje. Po njegovem mnenju je bil eden izmed glavnih razlogov za neuspeh Rusije v vojni “neverjetna lahkomiselnost s strani najvišjih ruskih krogov”, ki se niso ozirali na pomanjkanje municije, vojnega materiala in niso bili sposobni vojaške organizacije (izjema je bil general Aleksej

⁹ *Edinost*, 27. 7. 1919, No. 202, 2.

Aleksejevič Brusilov).¹⁰ “Neprestani neuspehi na vojnih frontah so imeli za posledico, da je ruski narod izgubil vero v voditelje države”.¹¹ Dodaten razlog za izbruh revolucije je Tuma videl v močnem nemškem in judovskem vplivu, ki se v Rusiji ni uveljavil le v navadnem življenju, temveč “v vsej državni upravi” še pred vojno – zato se niti vladni krogi niti inteligenca niso zanimali za narodno vprašanje. Tuma je obsojajoče pisal o velikem Rasputinovem vplivu na carsko družino in o toplem odnosu ruske carice do Nemcev.¹² Poudarjal je tudi, da so bile vse ruske radikalne stranke povezane z Nemci, delavsko gibanje pa je bilo v judovskih rokah.

Zdi se, da je bil Slovenec res zelo dobro informiran in imel povezave z višjimi krogi carstva. Spominja se, da je bil pozno jeseni leta 1916 povabljen “k nekemu članu ruske dume na majhno večerjo”, kjer je bilo veliko število gostov, ki so se pogovarjali o parlamentarni revoluciji. Tuma piše: “Informirani krogi so pričakovali [...] revolucijo odzgoraj in so razglašali za duhovnega voditelja te palačne revolucije carjevega brata velikega kneza Mihaila Aleksandroviča.”¹³ Kdo je bil omenjeni “član ruske dume”, Tuma ni razkril. Morda gre za Aleksandra Ivanoviča Gučkova, voditelja oktobristične stranke. Nedvomno ga je dobro poznal – tudi strokovno, saj je bil Gučkov predsednik komiteja zavarovalnega društva “Rosija”, kjer je bil tedaj zaposlen Tuma.

V tistem delu spominov, ki je bil objavljen v 213. številki *Edinosti*, se je Tuma posvetil političnemu delu Slovencev v Rusiji. Z grenkobo je zapisal: “[P]oložaj je bil tak, da na Ruskem o Slovencih sploh niso vedeli ničesar in slovenske težnje se niso podpirale od nobene

¹⁰ Prav tam, 31. 7. 1919, No. 206, 2.

¹¹ Prav tam, 1. 8. 1919, No. 207, 2.

¹² Prav tam, 2. 8. 1919, No. 208, 1-2.

¹³ Prav tam, 1.

strani.” Ob koncu leta 1916 se je Tuma zdelo, da so se povečale možnosti za uspeh njegovih domoljubnih dejavnosti. Omenil je, da se je po vrsti vojaških porazov ruska vlada “začela veliko bolj zanimati za vprašanje avstrijskih Slovanov, ker je računala z eventualnostjo, da z orjaško silo ne bo mogoče zdrobiti Avstrije in da se mora torej ta naloga organizirati na ta način, da bi se razširjalo revolucionarno gibanje med slovanskimi narodi avstro-ogrske monarhije. V ta namen se je ustanovil že omenjeni Oddelek za posebne politične zadeve na zunanjem ministrstvu pod vodstvom Mihaila G. Priklonskega, ki je bil prej ruski generalni konzul v Budimpešti. Kot je pisal Tuma, je šele tedaj “začela ruska vlada proučevati tudi jugoslovansko vprašanje in zbirati gradivo”. In ravno tedaj je bil Tuma angažiran kot konzultant.

Tuma je v že citirani 213. številki *Edinosti* avgusta 1919 tudi zatrdil, da so Slovenci “uživali velik ugled pri ruski vladi”, predvsem zaradi tega, ker “je slovenski narod jako soliden in zanesljiv” ter najmanj prepirljiv med Slovani. Ruski vladni krogi so menili, da so Slovenci dosegli velik razvoj “v kulturnem oziru”. Posebno pozornost je zaslužil podatek, da so bili Slovenci glede pismenosti na drugem mestu med avstrijskimi Slovani (na prvem so bili Čehi).

Februarska revolucija. Razočaranje Slovencea.

Februarsko revolucijo je Tuma označil za umetno, “inscenirano od vlade”. Šele potem naj bi izbruhnili tudi ljudski nemiri.¹⁴ Dejavnost začasne vlade je Tuma zelo razočarala. “Vsi vladni krogi so izgubili glavo v pravem pomenu besede”, saj voditelji meščanstva “niso imeli opore v ljudstvu”. Nekaj dni po revoluciji je Tuma srečal Gučkova, ki je tedaj postal vojni in mornariški minister; o tem je poročal: “[Ž]e en sam pogled na tega človeka [je] pokazal njegovo popolno

¹⁴ Prav tam, 3. 8. 1919, No. 209, 2.

moralno izgubljenost.”¹⁵ V ozkem krogu svojih zaupnikov je Gučkov kmalu priznal: “Izgubili smo popolnoma vodstvo nad revolucijo.”¹⁶ Vlada – tako poroča Tuma – je imela “vsak dan manj ugleda”. Ne-sporno je, da je imel Tuma zelo negativen odnos do drugega predsednika začasne vlade Aleksandra Fjodoroviča Kerenskega, pa tudi do zgodovinarja in voditelja konstitucionalnodemokratske stranke in ministra za zunanje zadeve Pavla Nikolajeviča Miljukova.¹⁷ Zato pa je zelo spoštoval generala Lavra Georgijeviča Kornilova, vrhovnega poveljnika ruskih oboroženih sil; o njem je zapisal, da je slovel “kot izredno hraber, do neverjetnosti neustrašen človek, ki se je odlikoval v nešteti bojih”. Poleti leta 1916 je po Tumovi sodbi veliko ljudi videlo rešitev za Rusijo “edino le v vojaški diktaturi, katera naj bi napravila zopet red v državi in na fronti”. In to je bila naloga Kornilova, ki mu je ni uspelo uresničiti. Med drugim je omenil tudi častnika ruske armade, Slovenca Rudolfa Trušnoviča, ki je ostal zvest svojemu generalu “v najhujši uri” njegove aretacije. Zanimivo je, da Tuma zelo dobro pozna vse okoliščine pri pripravah Kornilova na premike čet proti Petrogradu in okoliščine njegove aretacije. Menim, da je to posledica informacij “iz prve roke”. Slej ko prej je bil njegov informator Trušnovič, ki je bil priča vsemu temu dogajanju. Tudi Trušnovič je bil tedaj aretiran, vendar pa so ga izpustili, ko so izvedeli, da ni Rus. Po aretaciji generala Kornilova se je Trušnovič za nekaj ur pripeljal v Petrograd ter imel pogovor s tamkajšnjimi Slovenci.¹⁸

Jeseni leta 1917 je bilo stanje v Rusiji zelo napeto. V Petrogradu skoraj ni bilo dostave živil in surovin, tovarne so ustavile svoje delo,

¹⁵ Prav tam, 5. 8. 1919, No. 211, 2; 6. 8. 1919, No. 212, 1.

¹⁶ Prav tam, 8. 8. 1919, No. 214, 1.

¹⁷ Prav tam, 11. 8. 1919, No. 217, 1.

¹⁸ Prav tam, 10. 8. 1919, No. 216, 1–2.

prišlo pa je do lakote in brezposelnosti. Povsod je bilo polno vojakov oziroma dezertirjev. Tuma se je spomnil izjave nekega ruskega bankirja, ki je pobegnil iz Petrograda, “da so si vsi ruski bankirji želeli prihoda Nemcev v Petrograd izključno iz bojazni za svoj žep, ne pa iz političnih razlogov”.¹⁹ Zadnja trditev je popolnoma v skladu z mnenjem ameriškega novinarja Johna Reeda, ki je v Petrograd prispel avgusta 1917. V svoji knjigi *Ten Days That Shook the World* je Reed zapisal, da si je velik del premožnih Rusov raje kot revolucije želel prihoda Nemcev.²⁰ Tako je malo pred izbruhom oktobrske revolucije Tuma prišel do naslednjega zaključka: “Fiasko ruske inteligence je bil očiten na vsej črti in pokazalo se je, da ni imela niti zadostne politične šole niti razumevanja za taktične zadeve niti dovolj znanja, da bi mogla kljubovati nastopajočim programom.”²¹

Tuma je bil zelo razočaran nad rusko inteligenco. Kot pravi, je bila “sebična” in “brezdelna” in “je hodila po svojih poteh ter se ni zmenila za dobrobit naroda”.²² Zanimivi so tudi Tumovi vtisi o Gogoljevem romanu *Mrtve duše*, ki ga je prebiral leta 1915. Tedaj je rekel svojim ruskim prijateljem, da še vedno govorijo tako kot njihovi predniki in da “ravno tako” ne vedo, “kaj početi, kakor ni vedela inteligenca pred sto leti”.²³ Inteligenca po njegovi sodbi predstavlja veliko silo naroda, vendar je temu odtujena. Njegovi pogledi na rusko inteligenco in ruski narod se pravzaprav v veliki meri skladajo z mnenjem Bogumila Vošnjaka, ki ga je izrazil leta 1912 v svojem eseju *Zimski dnevi v Peterburgu*.²⁴

¹⁹ Prav tam, 13. 8. 1919, No. 219, 2.

²⁰ Reed, 13.

²¹ *Edinost*, 6. 8. 1919, No. 212, 1.

²² Prav tam, 13. 8. 1919, No. 219, 2.

²³ Prav tam, 14. 8. 1919, No. 220, 1.

²⁴ Vošnjak, 1912, 1-2.

F. L. Tuma in oktobrska revolucija ter analiza njenih vzrokov in verjetnih posledic

Tuma analizira obupno stanje v Rusiji pred oktobrsko revolucijo; pri tem zapiše: "Političnih strank v našem pomenu na Ruskem ni bilo. Kmetско prebivalstvo ni imelo o politiki nobenega pojma." Politično gibanje se je razvijalo samo med delavci velikih industrijskih središč.²⁵ "Zgodovina ruskega boljševištvа [...] je pokazala, da tvori tema naroda tudi izredno silno moč, ako pride do veljave". Ruski narod je imel rad alkohol, bil pa je tudi množično nepismen. Tuma je bil prepričan, da so k razširjanju boljševizma močno pripomogle posebnosti ruskega značaja. "Rus je po svoji duši skrajn individualist, nihilist, anarhist [...] [...] Vzgoje pa Rus nima nikakršne, tudi inteligence ne." Tudi disciplina je Rusu neznan pojem.²⁶ Zakaj so torej v Rusiji zmagali boljševiki? Tuma je o tem zapisal: "Na Ruskem je bilo vsako politično ime razen carja kmečki množici, ki tvori veliko večino ruskega naroda, popolnoma neznano, in narod ne ve, na koga naj se opira, komu naj verjame, ter sledi vedno tistemu, ki mu more bolj naslikati lepo bodočnost." Na Slovenskem – tako meni Tuma – je vse drugače, saj narod pozna svoje stranke, njihove programe in voditelje. Boljševiki so obljubili ljudem mir in zemljo, ljudje pa so jih zato začeli podpirati.²⁷

Oktobrske revolucije Tuma ni sprejel. Zanj je bila nepričakovana tragedija. Tuma večkrat podčrta, da so zmago boljševikom zagotovili Latvijci in da je "boljševiški preobrat [...] v Rusiji tipičen primer prevrata s pomočjo najemniške vojske".²⁸ Z veliko grenkobo je prišel do sklepa, "da rabi vsa ogromna Rusija boljševiškim vodite-

²⁵ *Edinost*, 8. 8. 1919, No. 214, 1.

²⁶ Prav tam, 13. 8. 1919, No. 219, 2.

²⁷ Prav tam, 14. 8. 1919, No. 220, 1.

²⁸ Prav tam, 11. 8. 1919, No. 217, 1.

ljem edino le kot retorta za neštivilne njihove eksperimente". Menil je, da je boljševizem v Rusiji uničil "obrt, industrijo, poljedelstvo", v prej mogočni državi pa vladajo lakota, brezposelnost in teror. Maja 1918 je pisal iz Rusije v Gorico svoji teti Mariji, da si "te Sodome in Gomore [...] nobeden človek ne more predstavljati, ki ni videl z lastnimi očmi in slišal s svojimi ušesi".²⁹

Tuma je upal, "da ni več daleč tisti trenutek, ko se osvobodi Rusija najhujšega jarma, ki ga je bil sploh kak narod v zgodovini dolžan prenašati."³⁰ Restavracija v Rusiji se bo po njegovi sodbi najprej izrazila v zahtevi po reviziji brestlitovske mirovne pogodbe. Vse ljudske množice so bile proti njej, zatrjuje Tuma, ki tudi ni dvomil, "da se je komedija v Brestu Litovskem inscenirala sporazumno med Nemci in boljševiki že mnogo mesecev, preden se je dejansko odigrala".³¹ Po njegovem mnenju je Rusija "s svojimi herojskimi žrtvami" v letih 1914 do 1916 rešila položaj zaveznikov na zahodni fronti. Sodil je, da bi bile antantne sile drugače premagane. Viljem II. in Nikolaj II. bi po njegovih predvidevanjih postala "brezpogojno despota nad vso Evropo". Tuma je misli, da morajo biti nove mirovne pogodbe v skladu z velikim žrtvovanjem Rusije. Prav tako je bil prepričan, da bo Rusija kmalu prosta boljševikov, ker so že organizirane "velike armade, ki so vzeli nase delo, ki je bilo v začetku delo Čehoslovakov in Jugoslovanov". Tuma je sodil, da intervencija zaveznikov ni potrebna, ker ima ruski narod dovolj moči, da sam strmoglavil svoje zatiralce.³²

Nesreča v Rusiji naj bi po Tumovem mnenju imela za slovanske narode "svojo korist", saj je ruski narod šele tedaj spoznal, "kaj je

²⁹ Ferdinand Lev – Rodbina Tuma iz Ljubljane.

³⁰ *Edinost*, 15. 8. 1919, No. 221, 1.

³¹ Prav tam, 12. 8. 1919, No. 218, 2.

³² Prav tam, 15. 8. 1919, No. 221, 1.

slovansko vprašanje in kdo so ti slovanski narodi”. Čehoslovaške čete je označil za “prvo jedro protiboljševitskega gibanja” ter se opozoril, da se je tudi nekaj tisoč Jugoslovanov borilo proti boljševikom v armadi admirala Kolčaka in na arhangelški fronti. Bil je prepričan, da jim “je vsa zavedna Rusija polna zahvale”. Za Tuma je bilo bistveno, da bo kmalu vstala Velika Rusija, ki bo lahko podpora Jugoslovanom. Žalila pa ga je odsotnost zanimanja za tiste avstro-ogrske Slované, ki so bili katoliške vere; ignoranca do njih je bila v ruskih vladnih krogih in med inteligenco splošen pojav. Tumi se je zdelo zelo pomembno, da bi Rusi razumeli, da so nekdanji avstrijski Slovani njihovi bratje, ki jih bodo podpirali v najstrašnejših časih. Tuma je bil prepričan, da bo obnovljena Rusija “važen činitelj” v evropski politiki.³³ To je res postala, a ne na način, kot si je predstavljal Tuma.

Sklep

Razvidno je, da je Tuma dejavnike, ki so Rusijo vrgle v pogubo, interpretiral z zornega kota slovenskega in jugoslovanskega domoljuba, za katerega je bila slovanska vzajemnost bistvena. Prav tako je tudi razviden zorni kot Evropejca, ki ne more popolnoma razumeti značilnosti ruskih navad in mentalitete. Bil je priča velikih in strašnih dogodkov, vendar je v Rusiji ostal tujec z evropsko vzgojo in predstavami. Njegovih sodb seveda ni mogoče šteti za povsem objektivne. Objava spominov F. L. Tume pa je bila nedvomno velik prispevek k oblikovanju matrice predstav Slovencev o “skrivnostni neznanki” Rusiji – tako carski kot boljševiški.

Tuma je dokončno zapustil Jugoslavijo leta 1922 in se ustalil na Češkoslovaškem. Med letoma 1923 do 1946 je služboval v Pragi. Bil je ravnatelj První české zajišťovací banky, od 1947 do smrti pa je bil

³³ 15. 8. 1919, No. 221, 1.

član ravnateljstva ene od švedskih zavarovalniških družb v Malmöju. Tam je aprila 1961 umrl.

Bibliografija

Ferdinand Lev – Rodbina Tuma iz Ljubljane. Glej: <http://www.tuma.si/Strani/FerdinanadLevTuma.html>.

FIRSOV, J. F. (2002): “Jugoslavjane K. Geruc i L. Tuma – sozdatelji i mecenati slavjanskih kuljturnih občestv v prežnej Rossiji”, *Jugoslavjanska istorija v novoje i novejšje vremeja*, Moskva, Mosgorarhiv.

FIRSOV, J. F. (2005) : “Lev Tuma in Krunislav Heruc: Ustanovitelja in mecen jugoslovanskih kulturnih društev v carski Rusiji”, *Anthropos*, 465-475.

KIRILINA, L. A. (2012): “Triset – slovencam! Zapiska F. L. Tumi o Trieste”, *Rodina*, No. 2.

KIRILINA, L. A. (2014): “F. L. Tuma i jeho gazeta *Jugoslavija*”, *Slovenica III. Pervaja mirovaja vojna v politike i kuljture russkih i slovencev*”, Moskva.

LONČAR, D. (1923): *Politično življenje Slovencev*, Ljubljana, 96-97, 173-174.

PAULOVA, M. (1925): *Jugoslavenski odbor*, Zagreb.

RID, D. *Desjatj dneja, kotorije potryasli mir*. Glej: http://royallib.com/book/rid_dgon/desyat_dney_kotorie_potryasli_mir.html

Slovenski biografski leksikon 1925 - 1991. Elektronska izdaja. Ljubljana, 2009. Glej: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi732523>

VOŠNJAK, B. (1912): “Zimski dnevi v Peterburgu”, *Veda, Dvome-sečnik za znanost in kulturo*, Gorica.

Arhiv vnješnjeje politike Rossijskoje imperije, F. “Osobij političeskij otdel”, F. 474, D. 282, 343, 208.

Edinost, Trst.

Jugoslavija, Petrograd.